

INTERJÚ GRÁTZ ANTAL ÉPÍTÉSSZEL, A BIATORBÁGYI ÁLTALÁNOS ISKOLA VAKOLATHÍMEINEK KÉSZÍTŐJÉVEL

VAKOLATBA HÍMEZVE

Szöveg: Csóka Balázs
Fotó: Szántó Tamás

> Építésztervezői munkáid mellett (korábban az *Országépítő* folyóirat is bemutatta egy kitűnő családi házat – lásd: *Országépítő*, 2015/4.) vakolathímek készítőjeként is ismerhetünk. Miként kanyarodott az életed a rajzasztal mellől a habarcs irányába, mik voltak ehhez a szellemi mozgatórugók?

„Magad uram, ha szolgád nincsen!” – volt az oka annak, hogy kénytelen voltam kőműveskanalat ragadni e műfaj felélesztéséhez, mivel vakolathímes és mintázott deszkaoromzatos házakat tervezek. A kivitelező szakmákból viszont e gyakorlat szinte teljesen kihalt, ismeretlenné vált. Somogyi Győzőnek a Káli-medencében kifejtett áldozatos munkája, illetve Csete Györgynek és Somogyi Győzőnek a Balaton-felvidéki vakolathímekekről készített kis füzete azonban a 90-es évek elején felhívta a figyelmet arra, hogy nem visszafelé van az, amikor a múlt értékeit, épületarculatainak részletgazdagságát újból jelenvalóvá tesszük. A szellemi mozgatórugókat pedig a 80-as években előbb Molnár V. Józsefnek, majd Pap Gábornak a Bercsényi-kollégiumban kezdődő, és jelen időben is tartó képzései jelentették. Őket hallgatva és tőlük tanulva bizonyossá vált számomra, hogy a képzőművészeti örökségünk megbecsülése nélkül egyetemes színvonalon sem valódi magyar építőművészet, sem valódi

magyar képzőművészet nem jöhet létre. Annál is inkább, mivel nyelvünk, azaz gondolkodásunk a kép számára kitüntetett szerepet biztosít. Képzés nélkül képtelenség, hogy hiteles világképünk legyen, hogy e világ lényegét, s benne helyünket illetően tájékozottak legyünk. Talán éppen ezért zajlik ma a nevelési intézményeinkben szinte kizárólag csak oktatás – szó szerinti képzés nemigen. Pedig a képzésnek az oktatás mellett a nevelés másik pilléréként kell működnie, nemcsak a két agyfélteke egymást kiegészítő szerepe miatt, hanem azért is, mert nyelvünk erősen képi beszédű.

> A biatorbágyi iskola legfelső szintjén mintha egy falu főutcáján sétálnánk. Hatalmas vörösfenyő fák sorakoznak, felülről a bevilágítókon keresztül ömlik be a fény, kétoldalt parasztházak állnak, az előttük lévő virágágyásokban növények zöldellnek. Az apró házak sorából kiemelkedik az épület közepén lévő drámapedagógia terem, az oldalszárnyak végén lévő táncterem, és az ellenkező oldalon lévő színes faoromzatos pihenőrész. Az oromzatokon gazdag vakolathímekben gyönyörködhetünk. Milyen koncepció alapján készültek a vakolathímek, és milyen szereped volt azok elkészítésében? Itt az épülethímezés számára a kereteket a már készen kapott „parasztház” léptékű,

gyerekrajz arcú homlokzatok jelentették. A témák megválasztásában pedig a számosság adott fogódzót. Nyelvünkben a MeNNyiség és a MiNőség ugyanazon vázhangzókkel rendelkező, összetartozó jelentések. Az iskola tervezőjének, Tamás Gábornak ugyan nem állt szándékában az egyik szárnyon pontosan hét, míg a másikon négy meg egy oromzatot kialakítani – ennyire volt hely. De véleményem szerint ez éppen így volt sugallt. Ugyanis az egyik számosság, a 4 + 1 az elemi tulajdonságok megidézésére ad alkalmat, míg a hetesség világunk dinamikus készítő erőit sorakoztatja fel. A biatorbágyi iskola összetett volt. Nem pusztán minőségeket kellett számosságokkal párhuzamba hoznunk. Ugyanis e második emeleti oromzatokon a mögöttük lévő szaktanterek adott szerepét is figyelembe kellett venni. Példának okáért: a fizika, vagy más néven erőtan szaktanterem oromzatára nyilván nem kerülhetett vénuszi tartalom. Formának és tartalomnak összhangban kell lennie. Emellett a képzési jelentésnek harmonikus megjelenéssel kellett bírnia. Ezen összetett feltételrendszernek megfelelni csak csapatmunkában lehetett. Ezért konzulensnek Pap Gábert kértem fel. Nemcsak nekünk volt ő óriási segítség, hanem e munka értékének mint az utókorra maradó képi példabeszéd egyetemes színvonalának zálogát is jelentette.

EMBROIDERED IN PLASTER

In a conversation with architect Antal Grätz, the creator of plaster decorations on the upper level of the elementary school in Batorbágy, we talked about the role of the school and about the importance of teaching children how to use their skills. This process may be facilitated by the plaster decorations that are part of our visual heritage. These decorations are an integral part of the building as a whole, and not just wallpaper-like overlays.

> A vakolathímek elkészítésében a népi építészetet túl a teljes hagyományos tárgykultúrát forrásként használtatok, megidézve egy olyan világot, amikor a kultúra az élet minden területét átszötte. Miért tartod ezt a mára szinte teljesen eltűnt(ötett) kultúrát mintának, amit egy általános iskolában a gyerekek elé példaként érdemes felmutatni?

A magyar nyelvtől és „magasművészettől” elválaszthatatlan magyar népművészetet én a nevelés nélkülözhetetlen összetevőjének tartom, mégpedig azért, mert az élet lényegéről mindig teljes képet ad.

> Mit gondolsz, hogy hatnak a gyerekekre és a tanítókra ezek a vakolathímek, miként adódik át azok jelentése?

Az üzenettel bíró épülethímek hatása háromféle módon mérhető. Az egyik hatás vénuszi, és a képek harmóniáján keresztül hat. Már amennyiben sikerült az egyes épülethímek harmonikus megjelenítése. A másik hatás a Nap-szerű megvilágító értelem, ami a képi tartalmat „aha!”-élményként felfejtő szöveges leírás feladata lenne. Ennek megírására az iskola még nem kért fel. A harmadik hatás egy nem fogható jupiteri, kegyelmi erő akkor, ha munkánk közben sikerült a Teremtővel azonos hullámhosszra hangolódunk. Ez ugyan misztikusan hangzik, de jóval mindennapibb élményről van szó. Hiszen a Teremtő naponta gyógyít bennünket a maga művében – a természetben és az embertársainkban – való gyönyörködésen keresztül. Meggyőződésem szerint hasonló természetű gyógyhatást az épülethímezések képzésével mi is átadhatunk. A hímezést ugyanis a magyar néphagyományban írásnak is nevezik; egy hímezett párnát vagy falvédőt pedig írásosnak. A 16. századból származó híradásunk szerint egy templom kifestését még így adták hírül: X. Y. főúr drága pénzen megíratta a falat. Tehát a festés írás, azaz képzés is lehet. Igen ám, de ír szavunk is kettős jelentésű. Az ír gyógyírt is jelent. A hímezés, az írás tehát gyógyírként is szolgálhat. Nem hisszük? Pedig tartja a mondás, miszerint: „Ne fessd az ördögöt a falra, mert megjelenik!” Ebből következően, ha nem a

káoszt, hanem a jót, a harmonikusot, az üdvöset sikerül a falra írunk, bizony az is megjelenik. Benn, az emberi lélekben.

> Kik voltak a segítőtársaid a vakolathímek elkészítésében?

Csapatmunkában dolgoztunk. Ebben az építésben a legtöbb minőségi segítséget Pap Gábor professzortól kaptuk. A földközeli kontrollal Marsai Ágnes képzőművész volt segítségünkre. Az épülethímező csapat lelkét Láposi Gabriella szobrász képezi, mellette állandó oszlopos tagjaink: feleségem, Székely Márta, Baranyából Bizse Gábor és Únyból immár Körbl Balázs is, Stéger Emesével együtt. Itt Batorbágyon e három hónapos, embert próbáló feszített munkatempóban nagy segítségünkre volt Radev Gergő, Tasnádi Hajnalka és Torma Bence építész. Besegített még Bertalan Péter építész is Tóth Lászlóval együtt, továbbá Kiss Eszter és Baracza Szabolcs restaurátor, és Filotás Viktória képzőművész.

> Díszekről beszélünk, ami egyfajta rátertséget sugall. Ha jól gondolom azonban, a tervezői szándék szerint a vakolathím az épület teljes egészét átszövő gondolat része, annak kivételése. Egyet-értesz ezzel?

Amikor a homlokzatokra írt képi beszédek a reneszánsz alatt deriválódnak, akkor azok díszítések, pusztán vakolatornamentikává fajulnak. Ugyan még megadják az élet részletgazdagságának illúzióját, de ez már valóban csak sallang, pityke, miegymás. E tartalmi kiüresedésre a stílustörténeti válaszok mindig ingajárszerűek: forma vagy funkció túlsúlya, s ez így megy egészen a preraffaeliták ébredésén keresztül a szecesszió kontra Bauhaus mozgalmáig, illetve részben folytatódik ma is: organikus építészet vagy multikulti építészet. Én a formai, illetve technikai tobzódások helyett az arany középutat a teljes műveltségünk szem előtt tartásában látom, vagyis a képi örökségünk rangjának az építészet műfajában történő visszaállításában. Úgy is mondhatnám: képezniünk kell magunkat. E képi örökség megjelenítésekor

természetesen figyelembe vesszük az épület szerepét és tulajdonosainak igényeit. Tehát nem ad hoc jelleggel, nem valamilyen „áruházi” készletből válogatunk. Megjegyzem, nem minden házhoz illik a vakolathím, nem lehet szervesen rátétként kezelni. Ezért olykor kénytelen vagyok az ilyen irányú igényeket elutasítani. A jó magaviseletű ház éppen olyan, mint a jó magaviseletű ember: akármit nem engedhet meg magának. E műfaj az épület és a hozzá kapcsolódó emberség építése szervesen átgondolva, nem pedig egy technika elsajátításának a kérdése. Tömörebben fogalmazva: ez nem tapétázás. Ilyet Itáliában, a reneszánsz idejéből láthatunk éppen eleget. Ezért nem is szeretném, ha az épülethímezés divattá válna és felhígulna.

> Összesen 12 vakolathím készült az aulában lévő különteremmel együtt, és egy fából készült oromzat. Mely homlokzatokat emelnéd ki ezek közül, amelyeket érdemes részletesebben is megismerni?¹

¹ A www.orszagepito.net internetes felületünkön bemutatjuk az összes vakolathím leírását.

A magyar nyelv, és ebből következően a gondolkodásunk részben atyai, jupiteri természetű. Egyrészt, mert a pásztorhagyományunk a Jupitert a magyarok csillagának nevezi. Másrészt, mert nyelvünk egyik sajátossága az ingyenkegyelemmel élő atya fogalmának, szavának ismerete, mely a környező európai nyelvekből teljességgel hiányzik. Az ingyenkegyelem, a feltétel nélküli szeretet egyik képe a fiait enyévével tápláló pelikánmadár. A noszvaji festett mennyezetű templom egyik kazettájához hasonlóan e fészket egy jeles fára helyeztük, mely a nemzet címeréből mint nőtől hajt ki, rendeltetési helye pedig egy, a korunkra jellemző téridőkeretek közé helyezett áldozati oltár. A Bécsbe elorzott ún. Atilla-kard pengéjéről származó két sárkány a többletképességekkel járó többletkötelességeket, elvárásokat jelzi, egyúttal az ínséges időkben védi és melegíti is a nemzet életfáját.

A történelem tanterem oromzatán a vakolathím egy mentőhajót idéz meg a mi korunkban, a Vizöntővel átitatott Halak világhónapjában. Árbocokosarát a magyar címer képezi, mivel meggyőződésünk szerint legmesszebbre a magyar nyelvvel és a magyar üdvtörténettel láthatunk. Vitorlájának hajtóerejét a lélekmadárdal, az Igével való teremtés adja, míg a vitorla mintázata egy népdalhimnuszunk képi beszéde: „Töltsd tele pajtás poharad, míg el nem vásik a fogad. Így jár, aki mindig bort iszik, míg a temetőbe nem viszik.” A pohár a Getszemáni-kert pohara, a bor az utolsó vacsora bora, az önfeláldozó tevékenység itala. A fog elvása a fölösleges dolgok elengedését jelenti. Nemcsak az egyénről, hanem a nemzetről, a népek Krisztusáról, Magyarország fogságáról és az abból történő szabadulásról, a feltámadásról is tanítanak e himnikus sorok. A fog-ságból, a fogsorok negatívjából fokozatosan az emberség bontakozik ki, s ölt testet egy szinttel lejjebb a mentőhajóban. A mesében is a mesehős „ment, mendegélt”. Vagyis miközben megy, járja a „menjek!” útját, közben menti a mentendőt, az örök emberit. Korunk feladata ez.

A fizika, kémia, biológia szaktanterem homlokzatán a kép alapjául Jóna József pásztorfaragó 19. századi faragott tükrösének szentképe, a „Vélekedő betyárok” szolgál. Fizikai erőt ők nem alkalmaznak egymás ellenében, ezt a „Fegyvert lábhoz!” tartás mutatja. Amit egymás fejéhez vágna, azok a szellemiek; e szinten az elveiket ütköztetik. E párhuzamos, soha egymás ellenében, mindig csak egymásért küzdő magatartás közén a fegyverekből egy ház, azaz egy szentegyház rajzolódik ki, melyben a lelkiesség magasságában egy kereszt alakú dicsőfény jelenik meg: a Jézus Krisztus-i teljesség; s eme egyházon kívül, azaz a világiak terén is további pluszjelek, azaz többletek. A kvantumfizikában e magatartás többleteit a híres kétréses kísérlet igazolja; hatása a fizikán túlmutatva a páros emberi kapcsolatainkra is jellemző, a fizikusok számára is misztikum.

Az idegen nyelvek tanteremén a Gőz vagy Gáz elemének jutott e helyszín, hiszen amikor beszélünk, azt a levegőbe tesszük. Az idegen nyelv tantereméhez olyan képet választottunk Pap Gábor segítségével a kőrösi egyház egyik padelőlappjáról, mely a szervetlen igehirdetést példázza. A beszélő madarak csőréből nem a fejükből gondolatként kipattanó, virágzó természetű alakzat terem, hanem egy mechanikusan sokszorozódó, önmagát ismétlő forma, mely az egyik esetben a középütt lévő életfa oldalhajtását a keletkezésénél, míg a másik esetben a végeredményénél támadja. De az élet fája maga is felülről lehatárolt. Jól összehasonlítható mindez Kőröson az Igével való szerves teremtés példázatával. Idegen nyelvet a magyar kellő megbecsülése mellett szabad csak tanítani, hiszen nyelvünk, azaz gondolkodásunk ismeri a Szentleket (a körülöttünk lévők csak a Szent Szellemet), ismeri az atya szót, és gyakorolja is kegyes természetét. Nem korlátozza a nemek útján a teremtett világot; nem tulajdonít túlzott szerepet a birtoknak, hiszen a -nak, -nek ragok a részes eset ragjai; s az igenévszók révén ismeri és éli az állapot és folyamat egymásba fordíthatóságát. És végül, mivel örök szavunk is kettős jelentésű, ezért – más nyelvek talán tékozló fiúi természetétől eltérően – öröke még mindig az, ami örök, vagyis a nem szűnő, folytonos élet, maga a halhatatlanság. Ez nem dicsőség, hanem súlyos felelősség, melyet mégis, mi is így jellemezhetünk a krisztusi szavakkal: „Az én igám édes, az én terem könnyű.”

